

جستار درباره مهر و ناهید

محمد مقدم

تهران، انتشارات هیرمند، ۱۳۸۰

پژوهش در مورد دین مهر امروزه محققانی چند را بسوی خویش فرا می خواند و در این میان نظریات گونه گونی مطرح می شود؛ مانند آنچه که ذبیح بهروز ارائه داشت. وی برای اولین بار در اثر خود «تقویم و تاریخ در ایران، از رصد زرتشت تا رصد خیام، زمان مهر و مانی»، تهران ۱۳۳۱، به شخص تاریخی مهر اشاره کرد. بعد از وی نیز پژوهشگرانی به دین مهر پرداختند و آثاری را در این زمینه به چاپ رسانیدند که «جستار درباره مهر و ناهید» از آن دست بشمار آید.

این کتاب در شمارگان سه هزار نسخه در سال ۱۳۸۰ توسط انتشارات هیرمند در تهران به چاپ رسید؛ «جستار درباره مهر و ناهید» پژوهشی است پیرامون شخصیت تاریخی مهر، بقلم محمد مقدم (۱۳۵۷ش.).

نویسنده در این اثر از ایزد مهر سخن می گوید و ستایشش را در ایران باستان و حتی پیش از زرتشت در میان ایرانیان رواج می داند: «مهر ایزد پیمان و راستی و پاکی و روشنی و ایزد جنگ و یاور جنگاوران با زین افزارهای گوناگون است... پرستندگان ایزد مهر در آئین ویژه ای که در تاریکی غارها برگزار می کردند گاوی را قربانی می کردند...».

اما او بر آن است که ایزد مهر را با آئین مهر و شخصیت تاریخی مهر هیچ ارتباطی نیست. و این مهر تاریخی بود که قرنها پس از زرتشت در نیمه شبی میان شنبه بیست و چهارم و یکشنبه بیست و پنجم دسامبر ۲۷۲ پیش از میلاد از دوشیزه ناهید، بانوی سکاکی ایرانی، در شرق ایران زاده شد.

مقدم، مهر را همان سوشیانس می داند که در هزاره دوم پس از زرتشت از ناهید، که به فر زرتشت در دریاچه کیانسی یا کائفسه باردار شده بود، زاده شد. آنگاه آئین او را به

نامش مهر خواندند که مدتها دین رسمی اشکانیان و رومیان بود و نشانه‌های آن چون مروارید، صدف، نیلوفر، دلفین (همگی با آب در ارتباطند) و نیز چلیپا، در سرزمینهای وسیعی از جهان آنروز پراکنده گشت. اما چیزی نگذشت که کلیسای مسیحی در غرب و نیز نو زرتشتی ساسانی در ایران، در کنار هم با تمام یادگارهای این دین که بسیار جان سخت می نمود چنان در افتادند که تقریباً نشان و یادی آشکار از آن باقی نماند.

مقدم در ادامه چنین می گوید که دشمنان این آئین توانستند در اقدامی زیرکانه آنچه را که نمی شد بکلی انکار کرد بنام دیگری جا بزنند چنان که گاه نام اسکندر و گاه حتی نام عیسی (ع) جایگزین نام و خاطره مهر گردید. خاصه اینکه در مورد اخیر نام مریم (ع) و دوشیزه ناهید و نیز شباهت این گفته با این حقیقت که عیسی (ع) به امر خدا از مریم باکره زاده شد، سخت گمراه کننده می نمود و بدین ترتیب بعد از ظهور دین مبین اسلام، نویسندگان این دوره دانسته یا ندانسته در آثار خود به دو مسیح اشاره داشتند که تاریخ زادن این دو و حتی زندگانی آنها را به خوبی از هم باز می شناختند و احتمالاً یکی از این دو عیسی (ع) و دیگری مهر بوده است. او برای تأیید این سخن از بعضی منابع اسلامی چون تفسیر روض الجنان و روح الجنان، تاریخ طبری، مروج الذهب، التنبیه و الاشراف و جز اینها مطالبی را نقل می کند و معتقد است این منابع تمامی به دو مسیح اشاره دارند که اولی به روزگار شاپور پسر اشک، و در سال پنجاه و یکم اشکانی و شصت و پنج سال بعد از چیره شدن اسکندر بر زمین بابل و دومی در زمان اوگوستوس امپراطور روم در سده چهارم پس از برخاستن اسکندر زاده شده است.

بخش پایانی این کتاب به مجموعه‌ای از تصاویر اختصاص دارد؛ تصاویری از پیکره‌ها، تابوت‌ها، مهرابه‌ها، سکه‌ها، نقاشی‌های دیواری و جز اینها که نویسنده بر آن است همگی آنها به نوعی با آئین مهر در ارتباط‌اند.

نمایشگاه بین‌المللی قرآن

از چند سال پیش به منظور گسترش فعالیتهای قرآنی و توسعه فرهنگی - دینی سلسله نمایشگاههای بین‌المللی قرآن کریم با همکاری مؤسسه نمایشگاههای فرهنگی ایران و مرکز توسعه و ترویج فعالیتهای قرآنی شروع بکار کرده که دهمین دوره آن در ۱۹ آبانماه سال ۱۳۸۱ برابر با چهارم ماه مبارک رمضان با حضور آقای رفسنجانی گشایش یافت. در این نمایشگاه با مساعدت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بخشی کاملاً مستقل به دانشجویان اختصاص یافته بود که دو هدف عمده را دنبال می‌کرد: اول آشنا کردن جامعه با دستاوردهای دانشجویان در زمینه موضوعات قرآنی، دوم ترغیب دانشجویان برای حرکت و تلاش بیشتر در زمینه‌های قرآنی. این برنامه‌ها در دو بخش اصلی و جنبی انجام شد. در بخش اصلی، بیش از ۱۰۰ اثر هنری در رشته‌های خوشنویسی، نقاشی و طراحی و ۱۵۰۰ پایان نامه دانشجویی با موضوع علوم قرآنی به نمایش گذاشته شده بود. از کارهای بسیار مهم و جدی این بخش، انتخاب پایان نامه برگزیده قرآنی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری بود که در پایان به ۵ اثر برگزیده در هر مقطع جوایزی اهدا شد. بخش جنبی فعالیت دانشجویان شامل نشستهایی تحت عنوان «شبهات در قرآن کریم» بود که در آن آیت‌الله معرفت، حجت الاسلام ایازی و دکتر مهدوی به سؤالات حاضران پاسخ دادند و نیز موضوعاتی چون «شفاعت در قرآن»، «توسل در قرآن»، «حدود و ثغور آزادی در قرآن» و جز اینها به بحث گذارده شد. همچنین انتشار دو ویژه نامه در طی مدت برگزاری نمایشگاه از دیگر فعالیتهای این بخش بود.

در حاشیه نمایشگاه قرآن، همایشی با همکاری دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده مذاهب اسلامی، دانشکده علوم قرآنی اوقاف، دانشگاه هنر اصفهان و دانشگاه الزهرا برگزار شد. هدف از این همایش تأمین بعد علمی نمایشگاه و تبدیل آن به یک جشنواره قرآنی بود.

از دیگر نکات قابل توجه در این نمایشگاه حضور بیش از ۲۵ کشور خارجی به همراه ۵۰ شخصیت برتر در علوم قرآنی، هنر، تفسیر و تحقیق و تولیدکنندگان آثار قرآنی بود. از جمله این کشورها می‌توان به عربستان، فرانسه، امارات، انگلیس، لبنان، ایتالیا، پاکستان، آلمان و تاجیکستان اشاره کرد. بخش بین‌الملل نمایشگاه که از سه سال پیش با هدف شناسائی دستاوردهای قرآنی در حوزه‌های فرهنگی، پژوهشی و هنری در کشورهای دیگر و ایجاد پیوند بین هنرمندان و پژوهشگران ایرانی و خارجی تشکیل شده بود، در دهمین دوره نمایشگاه قرآن کریم بطور رسمی کار خود را آغاز کرد. ایجاد ارتباط بین شخصیتهای هنری و پژوهشگران قرآنی و برنامه ریزی و هماهنگی بخش بین‌الملل در سالهای آتی از جمله وظایف دبیرخانه این بخش خواهد بود.

همزمان با برگزاری نمایشگاه، جدیدترین نرم‌افزارهای قرآنی در زمینه دانش نامه چند رسانه‌ای عرضه شد. بخش فروش کتاب با حضور ۲۰۰ ناشر در ۵۹ غرفه، بخش جوان و بخش کودک و نوجوان از دیگر قسمتهای دهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن بود. از جمله محققان و قرآن پژوهانی که در این نمایشگاه حضور داشتند و ارائه سخنرانی کردند، آقایان ابوالقاسم گرجی، حجة الاسلام فاضل میبیدی، عبدالهادی فقهی‌زاده و دکتر مجید معارف را می‌توان نام برد. این نمایشگاه تا پایان ماه رمضان (۱۴ آذرماه) ادامه یافت و در مراسم اختتامیه از خادمان برگزیده قرآن مجید تقدیر بعمل آمد.

رضا علی محمدی